

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р **Юри Тодоров Тодоров**, катедра „Архивистика и методика на обучението по история“, Исторически факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“,

член на научното жури по конкурса за заемане на академичната длъжност **доцент по професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по...(Методика на обучението по история)**, обявен в ДВ бр. 21 / 15.03.2022 г.,

с единствен кандидат **гл. ас. д-р Красимир Сашков Кръстев**, катедра Архивистика и методика на обучението по история в Исторически факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“

Процедурата по заемане на академичната длъжност „доцент“ в катедра Архивистика и методика на обучението по история на Историческия факултет при Софийския университет „Св. Климент Охридски“ по професионално направление 1.3 Педагогика на обучението по... (Методика на обучението по история), конкурс обявен в ДВ бр. 21 от 15.03.2022 г. е спазена във всички нейни етапи и е законосъобразна. Документацията е изготвена пълно и прецизно и е достъпна в електронен формат.

Настоящата рецензия изготвям в съответствие със заповед на Ректора на СУ „Св. Кл. Охридски“ РД 38-220/ 03.05.2022 г. и решение на научното жури от заседание на 23.05.2022 г.

В конкурса участва един кандидат, гл. ас. д-р Красимир Кръстев, преподавател в катедра Архивистика и методика на обучението по история на ИФ. Той е роден на 15 август 1980 г., завършва средно образование в ХГ „Св. св. Кирил и Методий“, гр. Казанлък. през 1999 г. Неговата образователна квалификация е изцяло в областта на професионално направление 2.2 История и археология, както и 1.3 Педагогика на обучението по ... В периода от 1999 до 2005 г. Кръстев завършва бакалавърска степен във Историческия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ в

специалностите Археология и История и география с професионална квалификация учител по история и география, както и магистърска степен в магистърска програма „Българско средновековие и Възраждане VII – XIX век“. През 2009 г. кандидатът защитава докторска дисертация на тема „България от 1280 до 1323 г.(Политическа история, общество и стопанство)“ с научен ръководител акад. Васил Гюзелев.

Трудовата си дейност д-р Кръстев започва последователна като нередовен и редовен учител по История и цивилизация през 2006 г. От 2009 г. е бил хоноруван преподавател по Средновековна българска история в Националната художествена академия, а през 2013 г. постъпва като асистент в Исторически факултет, където до днес заема академичната длъжност главен асистент.

Преподавателската работа на д-р Кръстев се вписва изцяло в областта на настоящия конкурс с дисциплини като „Методика на обучението по история“, „Интерактивни методи в обучението“, „Хронологията в обучението по история и цивилизации“, „Българското средновековие: реалност, хипотези и митологеми в учебниците по история“, „История на България при управлението на Тертеревата династия (1280 – 1323)“, „Проектно и групово базирано обучение“, „Урокът по история“. В учебната дейност на кандидата са включени и педагогическите практики по „Хоспитиране“, „Текуща педагогическа практика“, „Стажантска практика“, ръководи и теренна практика по История и география на България.

Научно-изследователската и приложната проектна дейност на кандидата са богати, на национално и международно ниво с активно участие в научни форуми и конференции, редица проекти за повишаване на квалификацията на педагогически специалисти. Трябва да се отбележи, че д-р Кръстев е носител на наградата на Столична община за най-добър млад учен на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ за 2014 г. Той членува в Асоциацията на византинистите и медиевистите в България и участва активно в организацията и провеждането на Националния диактически семинар на Историческия факултет.

Кандидатът представя списък с общо 21 научни статии, от които 4 индексирани в световни бази данни и 17 в издания от националния референтен списък. Освен това в общия списък от публикации фигурират 9 редакции и отзиви, 4 биобиблиографии в списания вестници, 2 научно-популярни статии 5 научни редакции и съставителства на сборници. Д-р Кръстев участва като съавтор в разработването на един учебник за шести клас по История и цивилизации. Основни в списъка от публикациите са двете монографии на Красимир Кръстев – едната под заглавието „Урокът по история чрез методите на активното учене“, фондация „Българско историческо наследство“, ISBN: 978-954-8536-34-9, Пловдив, 2022, а другата – книга на базата на дисертационния труд – „Българското царство при династията на Тертеревци (1280 – 1323)“, фондация „Българско историческо наследство“, ISBN: 978-954-91983-9-3, Пловдив, 2011. Съдържателно публикациите на кандидата могат да се обособят в две основни групи – едната в областта на методиката и дидактиката на историята, а другата – в историята на средновековна България, където д-р Кръстев се формира като професионален историк.

Представената монография „Урокът по история чрез методите на активното учене“, според мен, е основна за настоящата хабилизация, като темата ѝ кореспондира пряко с тематиката на конкурса и преподавателския профил на д-р Кръстев. Бих се съсредоточил поради това върху нейното съдържание. Книгата, отпечатана на общо 565 страници, е структурирана в увод, две глави, заключение и три приложения. Прави впечатление богатата библиография, включваща списък на нормативните актове (наредби на МОН и закони), учебните програми по предмета История и цивилизации, 539 заглавия на научни изследвания, от които 126 на латиница, списък на учебници и книги за учителя по класове, учебни помагала (тетрадки и работни листове, атласи и контурни карти). Надлежно са направени препратки към други автори и ползвани източници с общо 1165 бележки под линия.

Темата, която си поставя авторът, и методите за нейното решение са обосновани коректно още в уводната част на съчинението. Активното учене и обучение е относително нов метод в педагогическото поле. Първи препратки към него могат да бъдат намерени още в публикациите на Генчо Пиръв с приложение на метода за съзнателност и активност, описан в книгата му „Към психологията на нагледността и съзнателността при обучението“, изд. на БАН, 1958, стр. 85. Днес, активното учене е метод на преподаване, който насърчава директното участие и практическото учене, помагайки на учениците да придобият нови умения чрез технологиите и да се подготвят за кариера в условията на новата индустриална революция. Тази теория е част от педагогическа дискусия, която от началото на хилядолетието престава да разглежда ученика като тяло, което трябва да бъде запълнено със знания, както при бихевиористката теория на обучението. Затова, в някои страни активното обучение се практикува чрез Монтесори-педагогиката, с основна цел да се развият компетентности, таланти и умения. Д-р Кръстев представя постановката за подхода към активното учене още в началото на своя труд, правейки обзор на еволюцията на метода според библиографските данни. Изследването на д-р Кръстев е новост за методиката на обучението по история и, според мен, е изцяло актуално и в съзвучие с образователните политики днес, имайки предвид водещата постановка за изграждане на компетентности у учениците.

Авторът определя цели и методи на своето емпирично изследване, с което иска да докаже високата ефективност на активното учене при обучението по история. В рамките на мащабен педагогически експеримент, реализиран през учебната 2020/2021 г., взимат участие 1030 ученици от пети до дванадесети клас от различни столични училища. Чрез беседа и устно анкетиране, с помощта на общо пет специално разработени въпросници, авторът поставя на евалуация хипотезата за значимостта и приложимостта на метода на активно учене в преподаването по история в средното училище. Изследването взема своята отправна точка от подробен преглед на

общо-дидактическата и историко-методическата литература от втората половина на 19-ти век до днес.

Във втора глава на монографията авторът представя теоретична и практическа разработка на общо 57 метода, които той приобщава към методите на активното учене. Посочени са конкретни примери за използването им в различни етапи и на урока по История и цивилизации. Примерите дават нагледна представа за приложимостта на метода. Съдържателно те изцяло са съобразени със актуалните учебни програми и учебници по предмета за съответните класове. Според автора, в учебната практика намират приложение методи от пет основни групи (устни, текстови, нагледни, практически и такива за проверка и оценка на знанията) с изключение на метода за програмираното обучение. Цитирано е становище на Й. Шопов в Методика на обучението по история, Наука и изкуство, София 1978 г. Там авторите (Й. Шопов и Г. Георгиев) от гледището на времето описват метода за програмирано обучение като общо-педагогически. На стр. 153 се твърди, че „близкото бъдеще ще ни подскаже вижданията в тази насока“ и ще очакваме „влияние (на програмираното обучение) върху развитието и усъвършенстването на останалите методи“. Склонен съм да приема тезата на д-р Кръстев относно актуалните методи на преподаване, макар че д-р Д. Арнаудов¹ доказва успешно в своята работа, в обучението по история методът да е само един – този на „увлекателното говорене“. Не бива да пропускаме, че съвременните електронни учебници вече са интегрални дидактически системи, основаващи се на елементи в смисъла на линейното и разклоненото (адаптивно) програмирано обучение с използване на информационни и комуникационни технологии. Реализира се основното намерение за индивидуализиране на обучението и за прилагане на оптималните програми за обучение. В крайна сметка, съвременният електронен учебник също има активна роля както за активизиране на обучението, така и за повишаване на ефективността на преподаването.

¹ Българската методическа мисъл за училищното историческо образование, Дисертация за присъждане на научната степен “доктор на педагогическите науки“, СУ "Св. Кл. Охридски", 2011 г.

В параграф 2 на първа глава авторът се съсредоточава върху намерението си да даде теоретични и практически основания за актуализирането на метода на активното учене като основен и успешен метод за ефективно обучение. Безспорно е доказан педагогическият опит на автора и намерението му да се направи ориентация към творческия ангажимент на учениците, да се наблегне на проактивната среда при решаването на проблеми в конкретиката на историческата ситуация. Съобразяването с възрастовите особености на учениците може да даде добри резултати, както в прогимназиален така и в гимназиален етап на учебния предмет История и цивилизации, без да се пропуска възможността „ученето и обучението да доставят удоволствие“², както за учениците така и за техните преподаватели.

Във втора глава на монографията авторът разглежда съвременния урок по история като прави класификация на учебните форми в типологията на урока, представена във втори параграф. Описани са пет типа уроци по история – комбиниран, за нови знания, упражнение, обобщителен и за проверка и оценка на знанията. Дадени са примерни структури на уроци, както и практически съвети за тяхното реализиране. Отчетени са постиженията в общата педагогика. Особено внимание са обръща на приносите в областта на дидактиката на историята. Д-р Кръстев успява в това съчетание и на базата на своя богат педагогически опит да изгради цялостна теория и технология на урока по история в средното училище.

Трите приложения в края на монографията, „Урочни структури“, „Методически конструктор“ и „Методически разработки“, предлагат пособие за работата на бъдещи и настоящи учители по история. Авторът прави критично представяне на класификацията на методите и учебните форми, които се използват в обучението по история от 60-те година на миналия век до днес. Отчита се проблемът за избора на конкретния метод на работа от учителя, като се формулират основни фактори за това.

В заключението на книгата се представят резултатите от емпиричното изследване и се описва провеждането на педагогическия експеримент

² Michalos, A.C. Education, Happiness and Wellbeing. Social Indicators Research, July 2007 (<https://www.researchgate.net/publication/227148317>)

в времето и според начините на реализация. Авторът прилага подход за диагностика на урока като обобщава впечатленията от използване на методите за активно учене от участващите в експеримента осем учители.³ Експертната оценка се прави по отношение на ефективността на методите за активно учене, тяхната приложимост според интелектуалната възраст на учениците, както и в условията на дистанционно неприсъствено обучение. Подчертават се предимствата на апробираната методика и се посочва, че тя е най-ефективна в комбинация с традиционните методи на преподаване.

Представената от д-р Кръстев монография е едно оригинално, полезно и високо приносно изследване, което изяснява проблемите в обучението на бъдещи учители по история в приложението на методите на активното учене. Прави впечатление високият научен стил на изложението и компетентното боравене с методите на педагогическата емпирика. Новост от методическа гледна точка представлява систематизирането на теоретичните знания в областта на историческата дидактика в един продължителен период. Особено значение в дидактически аспект имат разработените от автора практически примери и методически ръководства за настоящи и бъдещи учители.

Другата монография на д-р Кръстев „Българското царство при династията на Тертеревци (1280 – 1323)“ подчертава устойчивото му развитие от научен изследовател до преподавател-педагог. Научната обвързаност и приоритети са решаващи за еволюцията на успешния преподавател по методика. В книгата д-р Кръстев използва нови исторически извори за развитието на Българското царство през периода 1280 – 1323 г. В своето изследване авторът успешно комбинира както извороведския, така и генеаложкия и просопографския подходи. Приносна част от изследването може да бъде открита и в областта на историческата и икономическата география за периода.

³ Методите за диагностиката на урока са описани подробно в Бижков, Г. Педагогическа диагностика. Унив. изд. „Св. Кл. Охридски“ С. 1999 г., с.171. В случая приложение намира метода на диагностичен разговор, описан от Г. Бижков на с. 290.

В групата от публикации с методическа насоченост са научните съобщения на д-р Кръстев с номера 1 (студия, публикувана в издания, вписани в Националния референтен списък), 1,2 и 3 (статии, публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация - Web of Science), 5 и 6 (статии, публикувани в издания, вписани в Националния референтен списък). Тематично те доразвиват и допълват разглежданата по-горе проблематика и очертават облика на кандидата като изследовател и преподавател с професионална ориентация към проблемите на преподаването на исторически знания в средното училище.

Оценката на кандидата според минималните национални изисквания и задължителните критерии на СУ „Св. Климент Охридски“ може да бъде направена с приложената справка в съответствие с чл. 2б от ЗРАСРБ за научната област Педагогически науки, 1.3. Педагогика на обучението по ... (Методика на обучението по история). Красимир Кръстев има защитен дисертационен труд и монография – основен хабилитационен труд на тема „Урокът по история чрез методите на активното учене“, с което изпълнява минималните национални изисквания в групи А и В (общо 150 точки). Монографията е в областта на конкурса, а дисертацията го определя като професионален историк, с което кандидатът покрива основните изисквания на СУ „Св. Климент Охридски“. По група показатели Г, кандидатът е представил друга монография, вън от основния хабилитационен труд, има публикации с референция в световни бази данни с научна информация, студии, статии и доклади с научно рецензиране или редакция. Показателите по група Г набират общо 375 точки. Представеният списък от забелязани цитирания за публикации на д-р Кръстев включва цитирания в научни издания и монографии със съответната библиографска справка. Постигнатите в група Д 1310 точки многократно надвишават минималните национални изисквания. Това определено демонстрира отзвука, който трудовете на д-р Кръстев намират в националната и международна историческа и методическа литература. В заключение може да се каже, че научната продукция

на кандидата напълно отговаря на минималните национални изисквания и на изискванията на СУ „Св. Климент Охридски“.

По основно съдържание научната продукция на д-р Кръстев е в точно съответствие с тематиката на обявения конкурс. Научната му работата се характеризира с висока научна компетентност, подробност и оригиналност. Научните интереси на кандидата кореспондират изцяло с тематиката на преподаваните от него университетски курсове, имат актуалност, както и научна и приложна значимост.

Казаното до тук това ми дава основание с пълна убеденост в научните и педагогически достойнства на Красимир Сашков Кръстев да подкрепя кандидатура му в настоящия конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“ по Педагогика на обучението по... (Методика на обучението по история) в катедра Архивистика и методика на обучението по история на Историческия факултет при Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

София, 14.06.2022 г.

Рецензент:

проф. д-р Юри Тодоров Тодоров